

Ommekeer

In '41 was Hitlers poging om de Sowjet-Unie volledig te bedwingen, althans uit te schakelen als volwaardige militaire tegenstander, mislukt. Het had niet veel gescheeld. Als hij er in geslaagd was, Moskou te veroveren, zou hij het hart gerukt hebben uit het Russische spoorwegnet waarmee hij de coördinatie in de Russische verdediging ernstig bemoeilijkt zou hebben. Verder dan de noordwestelijke buitenwijk van Moskou kwam de *Wehrmacht* evenwel niet (22 november '41) en in de nacht van 5 op 6 december ging het Rode Leger tot de eerste tegenoffensieven over die de Duitsers dwongen, bij de Russische hoofdstad belangrijk terrein prijs te geven.

Met dat al had de Sowjet-Unie die volledig verrast was door de Duitse invasie, zware slagen moeten incasseren. Enkele miljoenen militairen waren gesneuveld of krijgsgevangen gemaakt, veel van de bewapening die het Rode Leger bij de aanvang van de gigantische strijd bezeten had, was verloren gegaan. Heel westelijk Rusland was in Duitse handen gevallen, waarmee de Sowjet-Unie een groot deel van haar landbouwareaal maar, belangrijker nog, óók haar belangrijkste industriegebied verloren had. De industriële productie was in november '41 tot op een derde van het peil in juni gedaald. Men was er evenwel in een enorme krachtsinspanning in geslaagd, de installaties van meer dan vijftienhonderd grote industriële bedrijven naar het oosten te evacueren: ruim tweehonderd naar het gebied van de Wolga, bijna zevenhonderd naar de Oeral, de rest naar Siberië, Kazakstan en andere delen van Centraal-Azië. Men zou daar nieuwe wapenen kunnen gaan vervaardigen – maar dat vergde tijd. Wel kon het Rode Leger gedurende de gehele strenge winter van '41 op '42 in de aanval blijven, maar de opzet van het winteroffensief: de Duitsers te dwingen, *al* hun reserves in de strijd te werpen, was te hoog gegrepen. Het Rode Leger had een ernstig tekort aan verbindingsmiddelen, de operaties waren veelal onvoldoende gecoördineerd, de aanvoer haperde vaak en de Duitsers bezaten een overwicht aan tankafweergeschut waardoor het de Russische tanks niet mogelijk was, lokale successen uit te buiten. Desniettemin werden de Duitse troepen in een strijd van maanden een kleine 100 km westwaarts gedrongen, tussen Moskou en Leningrad zelfs 250 km. Leningrad bleef evenwel over land geblokkeerd doordat de Duitsers eind augustus '41 een deel van de zuidelijke oever van